

Magyar zenetörténet, 1979

Balázs Béla – Bartók Béla: A Kékszakállú herceg vára.
Zeneműkiadó, Budapest, 1979. 55 l.

A könyv tipográfiai látványos módon közli Balázs Béla teljes szövegét (ideértve a színpadi utasításokat is), amelybe időnként beleszövi az opera zenei anyagának hosszabb-rövidebb motívumait. Az egyes szövegoldalokhoz *Kass János* készített illusztrációkat. A hét oldal terjedelmű utószót *Kroó György* zenetörténész és kritikus, Bartók színpadi műveinek egyik elemzője írta. A mű létrejöttének ismertetése, majd a Kékszakáll-monda irodalmi, színpadi és zenés-színpadi feldolgozásainak bibliográfiája után részletesen elemzi az opera tartalmi mondanivalóját, végezetül annak rövid zenei elemzését adja.

Mindent egybevetve, a kiadvány eléri célját: Bartók operájának magas művészi szinten történő népszerűsítését.

G. M.

Boros Attila: 30 év magyar operái.
Zeneműkiadó, Budapest, 1979. 237 l. (Zeneélet)

Amikor Pierre Boulez kiadta a jelszót, hogy az operákat el kell söpörni a föld színéről, a szenzációra éhes lapok a műfaj haláláról kezdtek cikkezni. Az opera azonban a jelek szerint nem éri végórát. Vannak persze érdekes kísérletek megújítására, de szívósan él tovább a hagyományosabb, látványosabb, elsősorban az énekes teljesítményekre koncentráló műforma is. A magyar opera mindenestre azokat a hagyományokat őrzi, melyeket *Erkel Ferenc* nemzedéke teremtett, s bár a zenei kifejezés híven követi korunk muzikális anyanyelvének változását, alakulását, a végeredmény mégis leginkább a látványosság és a zenében kifejlődő karakterisztikus elemek szerencsés – és világméretben is figyelmet keltő – szintézise felé mutat.

Boros Attila a Zeneélet sorozatban megjelenő könyvében az utóbbi esztendőben egyre tekintélyesebb magyar operajátszás történetét foglalja össze. Módszere aránylag egyszerű, világos és áttekinthető: ismerteti a bemutató körülményeit és szereplőinek névsorát, majd a mű cselekményét, végül pedig – és ez könyve legértékesebb része – áttekintést közöl fogadtatásáról.

A magyar operának is megvoltak a maga kisebb-nagyobb válságai, melyek hol a zenei anyagból magából, hol a régebbi, indokolatlan kultúrpolitikai elvárásokból születtek. (Ez utóbbiaknak esett áldozatul bemutatásakor *Kodály – Balázs Béla* szövegére

írt – *Czinka Pannája*.) Ezek azonban alkalmi kitérők voltak, s újabban olyan izmos tehetségek, mint *Ránki György, Szokolai Sándor és Petrovics Emil*, ismét diadalra vittek a műfajt. Külön érdekessége az opera magyar történetének, hogy a legtöbb esetben igazi irodalmi értékek szolgáltak a szövegek alapjául, sőt, a világirodalom klasszikus remekműveinek színpadra állítására is történtek értékes kísérletek. A szerző jelentős érdeme, hogy a vidéki városok operatársulatainak maradó bemutatóit is áttekinti. Könyve értékes, mértékadó objektivitással tájékoztató dokumentum.

Rónay László

Erzsébet Hegyi: Solfege According to the Kodály concept. II.

Editio Musica, Budapest, 1979. 563 l.

A kötet egy több könyvből álló sorozat része. Elismerésre méltóan gazdag zenei példatárát adja a renaissance, a barokk és a bécsi klasszicizmus zenei anyagának, mindent a Kodály-módszerbe építve, annak „zenei olvasókönyve”-ként.

A Kodály-módszer világszerte nagy érdeklődést keltett, s a zenei nevelés új lehetőségeire irányította a szakemberek és a pedagógusok figyelmét. Hegyi Erzsébet hatalmas gyűjteménye elsősorban az ő munkájukat teheti könnyebbé és teljesebbé. Jelen kötet a funkcionális harmónia kérdéskörét állítja középpontjába, s annak különféle megnyilatkozási formáit követi nyomon a znetörténet jelzett korszakainak anyagában.

R. L.

Így láttuk Kodályt.

Harmincöt emlékezés. Szerkesztette: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó, Budapest, 1979. 335 l.

Kodály Zoltán zenetörténeti jelentőségének felmérését alighanem az elkövetkezendő évtizedek kutatói fogják elvégezni. Ahhoz, hogy megértsük, mit jelentett egyénisége, szerepe az egyetemes magyar kultúrtörténetben, nélkülözhetetlen azoknak az adatoknak, emlékeknek összegyűjtése és rendszerezése, melyeket kortársai, tanítványai, s mindazok, akik személyes közelségében lehettek, mondhatnak el róla. Ezt a munkát végezte el most Bónis Ferenc, s gyűjteményéből tapintható közelségben merül föl Kodály személyisége, egyénisége.

Az emlékezők legtöbbje a meghatott tisztelet hangján szól róla, érezni, hogy nem tudnak szabadulni rendkívüli szigorától, összeszedettségének hatásától. Kodály különös és különleges egyéniség volt, mindig a dolgok lényegét igyekezett megragadni, és hallatlan következetességgel ösztönözte tanítványait, hogy tehetségük szerint próbálják kiteljesíteni az általa kezdeményezett zenei irányzatot, s felszínre hozni a népi kultúrának azokat az emlékeit, melyeket már-már betemettek az évszázadok. Kétségtelen, hogy e célja elérésére a legmagasabb mércét szabta, s ha jónak, helyesnek érezte, nem idegenkedett egyfajta konzervativizmustól sem.

Hatása a magyar művészet minden területére kisugárzott. Az irodalmat éppúgy

megtermékenyítette útja és példája, mint a képzőművészetet. (Manapság irodalmi körökben sokszor olvashatunk az úgynevezett bartóki „modell”-ről. Valójában inkább kodályi „út” ez: a népi kultúra gyökereiig való fáradságos ásás, s bizonyos mértékű bizalmatlanság a látszólag gyökértelen modern törekvések irányában.) A kötet egyik leg-szebb írása való *Illyés Gyulától*, aki *Bevezető egy Kodály-hangversenyhez* című versének születéséről vall. Szívesen olvastuk volna például Weöres Sándor emlékezéseit is, aki egy időben rendszeres kapcsolatban állott Kodálllyal.

Törvényszerű, hogy az emlékezés-gyűjtemények nem egységes színvonalúak. Nem az az *Így láttuk Kodályt* című gyűjtemény sem, melyben emelkedett, költői hitvallások (*Szabolcsi Bencéé*) mellett inkább a személyes emlékek kevésbé fontos és reveláló köreit idéző írások is szerepelnek. Ám a kötet egésze igazi és fontos „hommage”, mely a most kezdődő elmélyült kutatómunkát sok vonatkozásban segítheti, ösztönözheti.

Rónay László

Ki kicsoda a magyar zenei életben?

Szerkesztette: Székely András. Zeneműkiadó, Budapest, 1979. 418 l.

Amint a kiadvány bevezetésében olvassuk, a kiadó régóta szükségét érezte, hogy „felállítsa a magyar zenei élet személyi kataszterét”. E nem túlságosan biztató módon megfogalmazott – különben helyes – törekvés érdekében a szerkesztők kérdőíveket küldtek a várható adatközlőkhöz, s maguk a beérkezett anyag rendezését, megszerkesztésének munkáját végezték el. Akitől nem érkezett válasz, annak – mint a bevezetésben olvassuk – „személyiségét tiszteletben tartották”, magyarul: nem szerepel a kötetben. Csak néhány kiemelkedő személyiség esetében tettek kivételt, ezeknek adatait a közkezen forgó lexikonok segítségével közölték. A beérkezett válaszokat „tiszteletben tartva” csak a legkirívóbb pontatlanságaikat javították.

E legalább is vitatható szerkesztési elvek nyomán meglehetősen vegyes értékű gyűjtemény jött létre, melyből megtudhatjuk, kinek milyen képe alakult ki önmagáról, s milyennek látja helyét a magyar zenei életben, de hogy ez valóban elfoglalt helye-e, az olykor kétséges. Mint ahogy kérdéses maradt az is, vajon mit értsünk a „magyar zenei élet” fogalomkörén? Véleményünk szerint beletartozhatott volna ebbe – legalábbis részesedésének arányában – az irodalom és a költészet; azok a költők és szövegírók mindenestire, akiknek műve alkalmat adott a zenei alkotás létrejöttére.

A „Ki kicsoda?” divatját éljük. A jobb kiadványok valamilyen módon – ha más-sal nem, hát a terjedelmi arányokkal – orientálni igyekeznek olvasóikat. Jó lett volna, ha a jelen könyv is megteszi ezt, mert így, jelenlegi formájában, inkább tiszteletre méltó adatgyűjtemény, mely bizonyára örömet szerez annak, aki nevét olvashatja benne, s bánatot annak, aki eligazítást vár tőle.

Rónay László

Molnár Antal: A zene birodalmából.
Gondolat Kiadó, Budapest, 1979. 197 l.

Meglehetősen szerény válogatást kaphatunk a magyar zenetudomány egyik legjelentősebb alakjának munkásságából, ám így is képet nyerhetünk az életmű szerteágazó érdeklődési köreiről, ízelítőt Molnár Antal stílusának érzékletes voltáról, megközelítési módjának tágasságáról. A könyv a zeneirodalom minden jelentős korszakából tartalmaz egy-egy jelentékeny tanulmányt. Valamennyinek közös jellemzője az író etikai és morális kiindulású vizsgálódási módszere, melynek körvonalai annak idején megjelent *Zeneesztétikájában* is kirajzolódtak. (E művének teljes változatát kéziratban őrzi az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára.) Talán ezért is állt elsőnek *Bartók és Kodály* mellé, s nem véletlen, hogy e könyv középpontjában is a róluk szóló írások állnak. (Ugyanakkor el kell mondanunk, hogy éppen az erkölcsi indítékok miatt Molnár Antal sokáig meglehetősen fenntartásokkal fogadta az úgynevezett modern zene egyes kísérleteit. *Az új zene* című könyvében például súlyos elmarasztalással szólt Sztravinszkijről.) Elsősorban Bartók életművében látja a kor adekvát kifejezését, a huszadik század legfontosabb emberi törekvéseinek maradandó zenei megnyilvánulását. Általában is vezérlő elve írásainak az idő kérdése. Nagyon sok műalkotás ítéletét éppen a múlt idő mondta ki: vannak egyes korszakoknak nagy sikerei, melyek a következő századokkal már nem találják a kapcsolatot, s vannak ez utóbbi koroknak is nagy felfedezései (gondoljunk csak Bach újrafelfedezésének példájára). Molnár Antal szerint általában is csak azok az alkotások állhatják a múlt percek ostromát, melyek minden szempontból az általános emberi kifejezésére törekszenek, s nem engednek a divatos ízlés csábításának. Mindezt rendkívül színesen, érdekesen, egy-egy korszak teljes műveltségi anyagát mozgósítva mondja el, a zenei ismeretterjesztés legmagasabb színvonalán, ennek legjobb példáit teremtvé írásaiban.

R. L.

Nemcsik Pál: Zenei köztudat és nemzetiségi politika.
Zeneműkiadó, Budapest, 1979. 202 l.

A szerző kutatásai ahhoz az ismert társadalomtudományi tételhez kapcsolódnak, miszerint a politikai mozgalmaknak, irányoknak, ideológiáknak megvan a maguk kulturális és ezen belül a jellegzetes zenei kifejeződésük. Terepkutatása színhelyeül az egykori Gömör vármegye, valamint a szomszédos borsodi és hevesi peremvidékek területét választotta. Olyan tájat, melyet a szlovák-magyar nyelvhatár szel ketté, s amelynek nemcsak modern nagyipara van, hanem a késő-középkor óta virágzó jellegzetes bányászata és kézműves központjai is. Alkalmas tehát sokfajta társadalmi réteg és csoport zenei köztudatának, zenei ismereteinek tanulmányozására.

Az utóbbi két fogalom a szájhagyományban élő, vagy még eleven, vagy már emlékezetbe sülyedt zenei repertoár összességét jelenti. A néptömegek zenei kultúrájának ilyen szempontú vizsgálata a magyar zenekutatásban viszonylag ritka, hiszen alig ismerünk olyan munkát, mely a népdal mellett, az operett, műdal, kuplé, politikai dal stb. orális szerepét egyidejűleg vizsgálná. Nemcsik Pál az elmúlt száz esztendő, szűkebben

1860–1945 közötti időszak tömegzenei anyagában tallózott. Az általában vett parasztságon belül a vándormunkások és idénymunkások zenei tudása és a szlovák vándoriparosok zenei emlékei érdekelték. Sorra vette azokat az intézményeket (katonaság, egyház, iskola, dalárdák), amelyek a zenei köztudatot választott korszakában elsősorban formálták. Nyomon követte a magyar és a szlovák kivándorlókat, a magyar környezetbe érkező és megmagyarosodó szlovák családok dalait. Milyen hatással voltak a vidék lakosságára a pánszlávizmus, a magyar és a szlovák nacionalizmus és irredentizmus, végül a munkásmozgalom. Hatalmas anyaga – mind az idézetek formájában közreadott élmények és interjúrészletek, mind pedig a nyolcvanöt közreadott dallam – fontos forrás a nemzetiségi politika története, a kultúrák találkozása kutatóinak.

K. L.